

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра теорії та історії соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ІДЕНТИФІКАЦІЯ КОЛОНІАЛЬНОГО ТА ГЕНОЦИДНОГО ХАРАКТЕРУ АСИМІЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ»

Спеціальність: 054 Соціологія
Освітня програма: Соціальні технології
Освітній ступінь: магістр
Кваліфікація: магістр соціології

Авторка:

Петренко Олександра Василівна,
студентка магістратури

Наукова керівниця:

Малес Людмила Володимирівна,
докторка соціологічних наук, професорка

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри теорії та історії соціології

Протокол №10 від «15» травня 2023 р.

Зав. кафедри _____ проф. Судаков В.І.

Київ 2023

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

**Рекомендовано
до захисту**

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Мотиви сучасної російсько-української війни, як і методи російської політики, були сформовані у ХІХ ст. та імplementовані у новому форматі у ХХІ ст. Створення ефективної протидії політиці ворога потребує ідентифікації колоніального та геноцидного характеру російської асиміляційної політики щодо України через аналіз українського політичного дискурсу. Встановлення характеру російської політики відбувалося відповідно до концепцій В.Володько та О.Ровенчак; М.Шоу; В.Смоля, М.Млескоо, О.Яся, Т.Снайдера. Проведене якісне дослідження із застосуванням методу case study за результатами якого виявлено колоніальність російської політики щодо України; наявність співвідношення асиміляційної політики Російської імперії з сучасним геноцидом; встановлено вплив української національної ідентичності 1880-1917 рр. на формування української політичної нації.

Ключові слова: асиміляція, геноцид, колоніалізм, постколоніалізм.

ABSTRACT

The motives of the modern Russian-Ukrainian war, as well as the methods of Russian politics, were formed in the 19th century and implemented in a new format in the 21st century. The creation of an effective countermeasure to the enemy's policy requires the identification of the colonial and genocidal character of the Russian assimilation policy towards Ukraine through the analysis of the Ukrainian political discourse. Establishing the nature of Russian politics took place in accordance with the concepts of V. Volodko and O. Rovenchak; M. Shaw; V. Smoliya, M. Mleskoo, O. Yasya, T. Snyder. A qualitative research was conducted using the case study method, the results of which revealed the colonial nature of Russian policy towards Ukraine; the existence of a correlation between the assimilation policy of the Russian Empire and modern genocide; the influence of the Ukrainian national identity of 1880-1917 on the formation of the Ukrainian political nation.

Keywords: assimilation, genocide, colonialism, postcolonialism.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. Теоретичні підходи щодо визначення явища асиміляції в соціологічній науці.....	10
1.1. Тракткування поняття асиміляція в соціологічному вимірі.....	10
1.2. Теорії асиміляції в соціології.....	13
1.3. Теоретизація асиміляції у ХХІ ст.	16
РОЗДІЛ 2. Концепти геноциду та колоніалізму в соціологічному дискурсі	20
2.1. Підходи до трактування геноциду в соціології	20
2.2. Проблематика визначення геноциду: український випадок.....	23
2.3. Теорії колоніалізму в соціологічній думці	26
2.4. Колоніальний характер російської політики.....	28
РОЗДІЛ 3. Дослідження «Колоніальний та геноцидний характер російської політики в Україні»	32
3.1. Вступні компоненти дослідження.....	32
3.2. Інтерпретація результатів дослідження	36
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	50
ДОДАТОК А	54

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повномасштабне вторгнення Росії 24 лютого 2022 р. на територію суверенної України дало поштовх для підвищення рівня зацікавленості науковців щодо українсько-російських відносин, як у сучасних хронологічних межах, так і щодо минулих століть.

Сьогодні важливим є розуміння основоположних чинників, котрі зіграли головні ролі у початку сучасної російсько-української війни. Одним з таких аспектів став процес асиміляції народів, що проживали на території України наприкінці XIX – на початку XX ст., що призвело до хибного закріплення Росією територій України як своєї власності, поширило радянські міфи про три братні народи та спільне походження. У результаті в Україні затягнувся процес формування української нації і, так званий, «руській мір» спромігся знайти своїх прихильників на території України.

Сценарій російсько-української війни, котрий побудований очільником сучасної Російської Федерації, бере свої витoki у діях Російської імперії та Радянського Союзу у XX ст. Території, що були першочерговим пріоритетом у минулому столітті залишаються такими й у сучасній війні. Сучасний геноцид української нації бере свої початки у процесі асиміляції українського народу у XX ст., оскільки обидва процеси націлені на знищення українців як окремої нації та поглинання їх самобутності шляхом насадження російської мови, культури та історії.

Успіх Росії у перші дні повномасштабного вторгнення можна пояснити багатьма факторами, схиляючись до думки військових, політиків, але одним з багатьох є фактор народу, що постраждав від асиміляції. Багаторічні заборони української мови, культури, насадження всього чужого та неодноразові спроби уніфікації народів України і об'єднання їх в один російський та згодом радянський народ призвели до проблем самоідентифікації українців,

затяжного процесу становлення української нації та створили платформу для просування російської ідеології та її популяризації.

В основу роботи покладено аналіз українського політичного дискурсу, що грає одну з націотворчих ролей для сучасної української політичної нації. Оскільки за часів існування Російської імперії просуванням ідеї формування української нації займалася тогочасна інтелігенція, що займала провідні ролі у націотворенні, тому для аналізу політичного дискурсу досліджуємо саме тексти Володимира Жаботинського, котрий пропагував розвиток українського питання та його актуалізацію. У сучасному вимірі головну націотворчу роль грає очільник України – Президент Володимир Зеленський, тому аналізуємо саме вечірні звернення до української нації, які покликані консолідувати українське суспільство для боротьби за незалежність. Таким чином, дослідження українського політичного дискурсу дозволяє висвітлити проблемні питання щодо формування української політичної нації та її розвитку.

З наукової точки зору дослідження теми ідентифікації колоніального та геноцидного характеру асиміляційної політики Росії в українському політичному дискурсі є важливим тому що для протидії ворогу не лише безпосередньо на полі бою, а й в інформаційному просторі, важливо розуміти першопричини війни та ті проблеми, що присутні в українському суспільстві і створення активних форм протидій пропаганді ворога. Для цього треба знати на якому підґрунті заснована російська пропаганда та створювати форми її подолання.

Наукова проблема. Сьогодні питання характеру російської політики стосовно України є достатньо популярним серед представників різних наукових напрямків. Науковцями досліджується контекст російсько-української війни, її ідеологія, пропагандистські звернення та їхній вплив на суспільство. Проте, недостатньо висвітленим залишається питання колоніального характеру російської політики, зв'язку асиміляційного та

геноцидного процесів. Наукова проблема дослідження полягає у розгляді колоніального та геноцидного характерів спадкової російської політики в Україні за часів Російської імперії і її наступниці Російської Федерації.

Мета роботи – ідентифікація колоніального та геноцидного характеру російської політики через аналіз українського політичного дискурсу.

Реалізація цієї мети зумовила необхідність поставити і вирішити такі **науково – дослідницькі завдання**:

1. охарактеризувати процес асиміляції у соціологічних теоріях;
2. розкрити зміст колоніалізму у соціологічних підходах;
3. розглянути проблематику визначення геноциду на прикладі України;
4. здійснити аналіз українського політичного дискурсу (статті Володимира Жаботинського та промови Президента України Володимира Зеленського).

Об’єкт – український політичний дискурс російського колоніального чину.

Предмет – колоніальний та геноцидний характер російської асиміляційної політики.

Джерела даних. Для дослідження періоду кінця XIX – початку XX ст. за основу був взятий масив даних, що складається зі статей єврейського сіоніста українського походження Володимира (Зеева) Жаботинського, котрий приймав участь в тогочасних політичних дискусіях щодо українського питання. Також розглядаються статистичні дані, а саме, цікавим для дослідження є перепис населення, що проводився на території України, у 1897 р. У тогочасних переписах окрім власне кількості населення та етнічної приналежності зазначалася ознака, за якою здійснювався розподіл до певної народності, наприклад, рідна мова або ідентифікація людини. Для дослідження сучасного періоду російсько-української війни та геноциду українського народу для аналізу було взято масив даних, сформований у межах виробничої практики з гендерної експертизи у січні-лютому 2023 року

(2 рік магістратури, кер. Л.Малес), вечірні звернення Президента України, Володимира Зеленського, до українців за 2022 рік.

Структура кваліфікаційної роботи магістра обумовлена метою і завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (із 34 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи складає 54 сторінки, з них 44 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЯВИЩА АСИМІЛЯЦІЇ В СОЦІОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

1.1. Тракткування поняття асиміляція в соціологічному вимірі

Асиміляція – розповсюджена дефініція, яка зустрічається у багатьох науках, таких як соціологія, історія, культурологія, етнологія, біологія тощо. Узагальнено, під асиміляцією найчастіше розуміється злиття декількох народів або національностей в одну, за умови, що населення, яке становить меншість, переймає мову, культуру, традиції та ідентифікацію народу, котрий переважає за кількістю або домінує у певному географічному середовищі. Однак, запропоноване трактування поняття не є однозначним, оскільки існують різні концепти та теорії, котрі пропонують визначенню асиміляції різні значення, відмінні від запропонованого вище. В залежності від контексту до якого ми застосовуємо дефініцію, ми можемо розуміти явище асиміляції як злиття двох груп осіб, у результаті чого ми отримуємо нову групу або як інтеграцію однієї групи осіб в іншу. Тому, в залежності від умов, історичного контексту, а також теоретичного аспекту концептуалізація поняття асиміляція може змінюватися і набувати нових форм та значень.

Визначення асиміляція, як і саме явище, постало в центрі активних досліджень та теоретизації на початку ХХ ст. Як зазначає соціологиня Сара Емма Сіменс, що поштовх для досліджень асиміляції у соціологічному контексті дав австрійський і польський соціолог Людвік Гумпльович, котрий розглядаючи відносини між соціальними групами писав про процес злиття декількох різнорідних малих груп у більшу спільноту, формуючи при цьому нову культурну сферу [Simens, 1901: p. 790]. Ґрунт для дослідження процесу асиміляції готували й інші дослідники, серед яких можна відмітити Г. Ратценгофера, Я. Новікова, котрі пропонували свої концепції міжетнічних

відносин, хоча не завжди позначали їх терміном асиміляція, або ж не мали сталого визначення даного поняття.

Власне С.Е. Сіменс у статті «Соціальна асиміляція» надає власне трактування даного поняття, зазначаючи, що пристосування відбувається за наявності тривалого контакту між декількома групами осіб, що призводить до створення однорідної групи [Simens, 1901: p. 791-792].

Становленню визначення асиміляції посприяли представники Чиказької школи соціології Роберт Парк та Ернст Вотсон Берджесс, котрі трактують асиміляцію як процес злиття історії, спогадів, настроїв, способу життя декількох груп осіб, що призводить до створення сумісного культурного простору. [Park, 1921: p. 735]. Водночас соціологи зазначають щодо наявності можливого негативного аспекту явища асиміляції, а саме, що асиміляція продукує процес денаціоналізації певної соціальної групи, і відмічають, що даний процес притаманний європейському середовищу.

Деяко пізніше за хронологічною стрічкою президент Американської соціологічної асоціації Кімбелл Янг запропонував свій концепт поняття асиміляція. Під даним терміном він визначав обмін та злиття самобутніх рис декількох культур [Young, 1934: p. 495].

Ще одне визначення асиміляції було запропоновано соціологом університету Північної Кароліни Х.Г. Дункеном. За його версією асиміляція є процесом за якого відбувається уподібнення настроїв, ставлень та цінностей декількох груп осіб у певний відрізок часу [Duncan, 1928: p. 185].

Виходячи з запропонованих вище визначень поняття асиміляція можна побачити наявність спільних рис у характеризованні даного явища і певних відмінностей, котрі також безумовно варто відмітити.

По-перше, зупиняючись на спільних аспектах у трактуванні асиміляції, можемо виділити, що соціологи С.Сіменс, Р.Парк та Е.Берджесс, Х.Дункен відносять асиміляцію до процесу, який має певну тяглість у часі, відкидаючи тим самим можливість моментального прояву результату. Менш однозначним

у даному випадку є К.Янг, оскільки він не дає однозначної характеристики явищу асиміляції. У своїй роботі «Вступна соціологія» науковець подає трактування асиміляції як засіб об'єднання груп людей, хоча, з іншого боку, К.Янг не відкидає трактування Р.Парка та Е.Берджесса даного поняття, зазначаючи, що це є процес [Young, 1934: p. 495]. Тому, можемо стверджувати, що всі запропоновані у даній роботі визначення соціологів зводяться до пояснення асиміляції крізь призму тривалого процесу.

Інша спільна риса – для того, щоб процес асиміляції відбувся, необхідна наявність декількох груп людей (мінімум двоє). Дана умова згадується у всіх вище згаданих соціологів, тому ми можемо розглядати процес асиміляції в контексті групових взаємовідносин.

По-друге, приймаючи до уваги особливості, притаманні кожному визначенню поняття, варто звернутися до механізмів політики асиміляції. С.Е. Сіменс у визначення асиміляції вкладає значення адаптації або пристосування, що відбувається між декількома расами [Simens, 1901]. Дана варіація визначення не є достатньо вдалою, оскільки йде мова про пристосування між обома расами, тобто у процес залучені як ті, хто пристосовуються, так і та група, до якої пристосовується інша. В той час як за сучасними мірами асиміляція передбачає зміни, в більшості, для тої групи, яка адаптується у середовище іншої.

Р.Парк, Е.Берджесс та К.Янг мають дещо схожі погляди щодо механізмів впровадження асиміляції, вкладаючи у поняття значення злиття або взаємопроникнення, обміну [Park, 1921; Young, 1934]. Задля коментування даної варіації варто звернутися до роботи соціолога Вальтера Гірша, який доречно зазначив, що вести мову про асиміляцію як про злиття або обмін ми можемо, маючи на увазі біологічне визначення асиміляції. Біологія трактує асиміляцію як злиття, але характеризувати таким чином соціологічний концепт не пасує [Hirsch, 1942].

Більш реалістично подає визначення асиміляції Х.Дункан, котрий пише про перейняття однією групою осіб ставлення та настроїв іншої подібної групи осіб, роблячи акцент на змінах саме для групи людей, котра пристосовується. Інша ж група має більш пасивну роль споглядача процесу, яка має лише подібні риси, які не видозмінюються [Duncan, 1928].

Таким чином, простежується різне трактування поняття асиміляції соціологами. Проте, можна виокремити спільність, яка позначає асиміляцію як процес, до якого задіяно декілька груп акторів і під час якого відбуваються зміни, пов'язані з культурними та ціннісними вимірами певної групи осіб.

1.2. Теорії асиміляції в соціології

Перші зародки теоретизації процесів асиміляції виникли на початку ХХ століття, так само, як і концептуалізація самого поняття. Варто відмітити, що теоретичний аспект вищезгаданого процесу найчастіше розглядається соціологами як складова частина концепції міжкультурної адаптації, акультурації іммігрантів. Для початку треба розглянути значення попередньо вказаних понять, щоб зрозуміти чи є вони взаємозамінюваними.

Поняття акультурації у соціологічному словнику визначають як: «процес взаємовпливу культур, за якого здійснюється запозичення елементів однієї культури іншою, повністю чи частково засвоюються правила, норми та цінності чужої культури, її моральні та матеріальні здобутки, котрі змінюються під впливом нових соціокультурних умов» [Плющ, 2020: с. 103]. Як коментує надалі різницю у поняттях соціологиня В. Плющ, що схоже за суттю визначення акультурації подають й Р. Редфілд, Р. Лінтон та М. Герсковіц, які також вказують на контакт декількох різних груп людей, котрий призводить до змін у моделях культури, цінностей однієї або усіх учасників процесу взаємодії. Адаптація на думку канадського соціального психолога Дж Беррі є наслідком та результатом акультурації і має за результат, по-перше, збереження у певній мірі ідентичності, культури, цінностей, притаманних

власному культурному середовищу, а, по-друге, засвоєння та набуття ціннісно-культурних особливостей приймаючої культури [Плющ, 2020].

У підсумку можемо говорити, що всі три зазначені поняття дещо відрізняються, хоча й належать до складової частини міжкультурних взаємовідносин. Перш за все, не дивлячись на те, що акультурація та асиміляція відбуваються під впливом контактів декількох культурних одиниць, акультурація припускає збереження певних ознак самобутності, на відміну від асиміляції, за якої відбувається повне злиття всіх аспектів, що унеможливають наявність відмінностей за будь-якою ціннісно-культурною ознакою. Таким чином, акультурацією ми можемо вважати пристосування однієї національної групи до життя у складі іншої національної групи. При цьому, та група, що пристосовується може зберігати свої унікальні культурні риси. Асиміляція, навпаки, передбачає пристосування національної групи разом з відмовою від своїх культурних особливостей та перейняття культурно-ціннісних норм іншої групи. Цілком можлива ситуація, за якої акультурація переходить у стан асиміляції, тобто, спочатку особа зберігає риси своєї нації, але з плином часу відмежовується від них і переймає повністю цінності приймаючої нації. Адаптація є результатом акультурації і характеризується набуттям нових соціальних та культурних норм, характерних для приймаючої сторони, але зі збереженням власних автентичних рис.

Таким чином, з однієї сторони, ми маємо дещо схожі за змістом поняття: акультурація, асиміляція, адаптація, проте, з іншої сторони, наявні певні відмінності, що виключають взаємозаміну одного поняття іншим. Найголовніша відмінна риса, котра важлива для даної наукової роботи – повне злиття або збереження певних ознак власної культурної ідентичності особи. У нашому дослідженні ми підіймаємо питання примусового витіснення одних ціннісно-культурних утворень іншими, тому ми не можемо говорити про російсько-українські стосунки як про акультурацію, а будемо використовувати поняття асиміляція як основну дефініцію для нашої роботи.

Соціологічні теорії у своїй більшості розглядають процес асиміляції у контексті теорій адаптації мігрантів у іноземному середовищі. Протягом минулого століття сформувалася базова концепція моделей адаптації, якою користується більшість науковців. Перша модель для якої характерне набуття ознак приймаючої культури та відхилення власної; друга модель – збереження власних культурно-ціннісних надбань та несприйняття рис приймаючої культури; третя модель – збереження власної культурної спадщини та перейняття ціннісно-моральних компонентів приймаючої сторони; четверта модель – так звана, маргіналізація, за якої відбувається відхилення як власних культурних ознак, так і неприйняття ознак приймаючої культури. За такою конструкцією побудовані теоретичні концепти асиміляції, адаптації та акультурації соціологів ХХ століття, серед яких В. Томас і Ф. Знанецький, Р. Парк, Р. Редфілд, М. Герсковіц та Р. Лінто, М. Гордон та ін.

Повний перелік моделей адаптації, асиміляції, акультурації, маргіналізації у різних галузях суспільних наук можна зустріти у роботі Ф.В. Рудміна «Каталог конструктів акультурації: Опис 128 моделей» [Rudmin, 2009], і розширена версія з доповненнями наявна у В.А. Плюща [Плющ, 2020].

Теорії, запропоновані науковцями у ХХ ст. побудовані за схожою моделлю і, хоча, вони зазначають про відмінність у процесах пристосування і сепарують їх за ознаками, проте, на загаль, дані моделі є обмеженими і не враховують низку особливостей, з якими стикається певна група людей при процесі пристосування. Не вистачає акцентування на зовнішніх факторах, які можуть створювати відмінні моделі пристосування, які не зазначені у класифікаціях.

Отже, у класичних теоріях адаптації або акультурації ми можемо простежити три основні моделі, котрі виділяли соціологи першої половини ХХ ст.: прийняття чужої культури та соціальних норм; відторгнення чужих правил та норм; кінцевий етап адаптації або за рахунок синтезу чужої та своєї культур, або за рахунок відсторонення від своїх культурних норм. Проте,

запропоновані вище теорії та моделі мають певні обмеження, перш за все, їх узагальнений характер, не враховуючи наявності ряду зовнішніх або внутрішніх чинників, котрі у результаті можуть створювати проміжні моделі, наприклад, відбувається відчуження від власної культури, але не за власним волевиявленням, а паралельно з даною моделлю адаптації відбуваються рухи опору насадженню чужих цінностей та культури. За таких обставин ми не можемо говорити лише про модель асиміляції, прийняття або тільки про модель реакції. Тому, варто звернутися до пізніших теорій, які є більш розширеними та удосконаленими.

1.3. Теоретизація асиміляції у XXI ст.

Концепції акультурації та асиміляції відповідно, запропоновані науковцями у XX ст., мають ряд обмежень та страждають на тенденцію до узагальнення, за що й піддаються критиці у XXI ст. У 2003 р. психолог Ф.В. Рудмін проаналізував теоретичне надбання процесу пристосування іммігрантів і дійшов до висновку, що найчастіше зустрічають теорії, котрі складаються з 4 моделей, а саме асиміляція, сепарація, інтеграція та маргіналізація. У статті Ф. Рудміна надаються причини недосконалості такого підходу до теоретизації, серед яких можна відзначити надання головних ролей у будь-якому з чотирьох моделей лише двом культурам, в той час як задіяні можуть бути три і більше культурних груп. Наприклад, коли несприйняття своєї культури та відмова від приймаючої позначається як маргіналізація, в контексті знаходження поза культурним середовищем, хоча індивід може схилитися до третьої культури, котра не включена в теорію. Інший випадок – відхилення можливості інтерсекційності, визнаючи лише можливість прийняття чи відхилення культури приймаючої або злиття обох представлених культур.

Інше обмеження, про яке йдеться у статті: своя культура трактується як культура меншин або не домінуюча культура, що також не є константою. Не

завжди культура меншин є тою, яку поглинають, те ж саме стосується й не домінуючої культури. Іноді та культура, котра має менше представників поглинає ту, де кількість носіїв переважає [Rudmin, 2003].

Таким чином, зважаючи на вузькість теоретизації асиміляції, у XXI ст. дослідники прагнуть поглибити моделі, розробляючи нові та удосконалюючи вже існуючі.

Концепцію соціальної інтеграції мігрантів запропонували дослідники А. Рудігер та С. Спенсер на початку поточного століття, котра включає в себе п'ять адаптивних моделей. Одна з них – асиміляція, за якої індивід засвоює ті цінності та культурні надбання, що вже були сформовані у приймаючому середовищі, тобто йде мова про односторонню дію. Інші чотири моделі, включення, злиття, рівність, мультикультуралізм, сконцентровані на залученні обох учасників взаємовідносин у процес, за якого обидва культурних середовища взаємодіють один з одним [Плющ, 2020].

Українські соціологині В. Володько та О. Ровенчак запропонували свою концепцію теоретизації пристосування мігрантів, вбачаючи п'ять основних моделей адаптації. Перша – модель протесту, для якої характерно неприйняття іммігрантів у соціальне середовище, вважаючи їх деструктивним елементом. Друга модель – добровільної сегрегації, що передбачає умовне проведення лінії відмежування корінного населення та прибулих іммігрантів, останні зосереджуються на своєму традиційному укладі життя та не сприймають нової культури, що веде до поганої адаптації у результаті. Третя модель отримала назву творення діаспор, вона характеризується збереженням іммігрантами власних культурних традицій, соціального устрою та самоідентичності. Особливістю даної моделі є невороже ставлення до іммігрантів з боку приймаючої сторони та навпаки, дозвіл приймаючої сторони на збереження іммігрантами власних ціннісно-культурних аспектів та відкритість мігрантів до приймаючої культури. Четверта модель – сегрегація. Мова йде про насильницьке вилучення іммігрантів з певних аспектів соціального,

політичного, культурного життя. Тобто відбувається процес часткової адаптації мігрантів, оскільки вони не залучаються до усіх можливих сфер діяльності, іноді сегрегація може набувати етично негативного значення – дискримінації. Наступна модель – маргіналізація, за якої іммігранти існують на межі декількох спільнот. Вони відділилися від своєї культурної групи, але й не доєдналися до приймаючої сторони і залишаються виключеними з обох утворень. Остання модель, котру виокремлюють дослідники – асиміляція. Особа, що зазнає впливу асиміляції проходить два основних етапи: відчуження від свого середовища та прийняття іншого. Існують два різновиди асиміляції. Перший – «плавильний казан», коли відбувається злиття декількох груп і в результаті утворюються третя, нова група. Другий тип – «помідорний суп», за якого група змінює свою ідентичність та культурно-ціннісні особливості на користь тих, що вже сформувалися в іншій приймаючій групі [Володько, 2008].

Таким чином, у XXI ст. простежується поглиблення щодо теоретичного питання адаптації мігрантів. Теорії, що пропонують дослідники сучасності більш детально розглядають питання пристосування іммігрантів у новому середовищі. Так, в основі обох зазначених моделей знаходиться взаємовідносини та взаємовплив між обома групами, як іммігрантів так і приймаючої. Модель А. Рудігера та С. Спенсера сконцентрована, в більшості, на взаємодії, що формується під час контакту декількох груп, а В. Володько та О. Ровенчак на реакції обох груп на співіснування їх в одному середовищі. Не зважаючи на те, що дані моделі не охоплюють всього різноманіття можливих шляхів пристосування іммігрантів, вони все ж таки долають обмеженості концепцій, запропонованих у минулому столітті.

Отже, узагальнюючи матеріал 1 розділу даної роботи, можна зробити висновки про багатоманітність пояснення поняття асиміляції та класифікацій, до яких даний процес відноситься. Найближчим до нашої роботи є концепція, запропонована соціологинями В.Володько та О.Ровенчак під назвою

«помідорний суп», оскільки у ній йде мова про односторонній вплив асиміляторів на населення, що зазнає асиміляції. Хоча варто відмітити про обмеженість концептуалізації поняття через нехтування багатьма факторами, що впливають на характер здійснення асиміляції.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПТИ ГЕНОЦИДУ ТА КОЛОНІАЛІЗМУ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

2.1. Підходи до трактування геноциду в соціології

Проблематика щодо визначення геноциду в українському політичному та науковому дискурсах актуалізувалася за рахунок нападу Росії на територію України та у зв'язку зі скоєнням російськими військовими та державними діячами воєнних злочинів проти української нації.

У сучасному світі правомірне рішення щодо наявності у складі злочину характеру здійснення геноциду стосовно певної групи осіб приймає Міжнародний кримінальний суд, що в свою чергу покладається у прийнятті рішень на Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Остання була прийнята 9 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Станом на 2022 р. Конвенцію ратифікували або приєдналися до неї 152 держави світу.

Згідно статті другої Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, геноцид визначається як: «будь-які дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу» [Convention, 1948]. У документі поданий перелік актів, котрі трактуються як геноцид. До них відносяться вбивство; серйозні тілесні або психічні ушкодження; навмисне створення умов життя, що можуть призвести до фізичного зникнення певної групи осіб; вчинення заходів, що перешкоджатимуть народжуваності; примусове переміщення дітей до іншої групи [Convention, 1948].

Власне термін геноцид не є продуктом ООН, його основоположником вважається Рафал Лемкін, правник єврейського походження, котрий запропонував тлумачення явища геноцид як навмисне прагнення до знищення групи осіб або до її повного каліцтва [Lemkin, 1946].

Рафал Лемкін розглядає явище геноциду у контексті більш глобальних подій, до яких можна віднести війну, колоніальну або імперіалістичну політику країн. Таким чином, правник вважав геноцид певним можливим засобом для досягнення перемоги у війні, навіть, за її реальної відсутності. Це пояснюється окупацією певних територій загарбниками і досягнення за допомогою геноциду демографічної переваги окупантів над окупованими [Lemkin, 1946].

Дану авторську концепцію неодноразово критикували через її широкість. Р. Лемкін не відкидав можливість творення геноциду за рахунок фізичного знищення групи людей, але паралельно закликав відрізнити геноцид від масового знищення населення, привертаючи увагу до інших можливих форм каліцтва та повного знищення людської групи. Так, автор виокремлював способи впровадження геноциду: культурний, мовний, політичний, релігійний, соціальний, економічний, зазначаючи, що геноцид як явище покликаний впливати на усі можливі аспекти сумісного життя, що у свою чергу веде до зникнення або суттєвого спотворення конкретної групи людського існування.

Не лише багатofакторність концепції визначення геноциду піддавалася критиці, але й її культурний нахил. Р. Лемкін пов'язує зникнення однієї певної культури зі збіднінням загального світового культурного спадку, що становить загрозу розвитку не лише для культури, що насильницьким чином витісняється зі світового контексту, а й усьому людському існуванню.

Проте, не дивлячись на критику, що супроводжує теорію Р. Лемкіна, саме вона покладена в основу Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, хоча й у модифікованому вигляді. У Конвенції залишилися ознаки доробок Р. Лемкіна, а саме фізичне знищення, створення загрози відтворенню поколінь, насильницьке переміщення дітей. З іншого боку, ООН витіснила трактування геноциду крізь призму інших факторів,

концентруючи свою увагу на житті групи людей та на можливості відтворення та продовження роду.

Послідовники теорії Р. Лемкіна із галузі соціологічної науки надавали різного трактування змісту поняття геноцид, інтерпретуючи як концепцію Р. Лемкіна, так і Конвенцію ООН щодо геноциду. З часом теоретичні концепти почали втрачати ключові ідеї Р. Лемкіна, серед яких визнання геноцидом знищення способу життя групи і зв'язок акту геноциду з війною.

Неоднозначність теоретизації геноциду серед наукової спільноти, включно й соціологічної, простежується у сучасному дискурсі. У даній роботі увага акцентується на визначенні геноциду британським соціологом Мартіном Шоу: «Геноцид - форма насильницького соціального конфлікту або війни між збройними силовими організаціями, які мають на меті знищити цивільні соціальні групи, і тими групами та іншими суб'єктами, які чинять опір знищенню» [Shaw, 2015].

У теорії геноциду, запропонованої Мартіном Шоу, можна виокремити низку особливостей, що відрізняє її від попередників. По-перше, геноцид постає як протиставлення цивільного населення, як ціль, збройним силам і припускає залучення до конфлікту третьої сторони. По-друге, геноцид пов'язаний з війною, тому що є або її складовою, або виступає у ролі військового акту. По-третє, збройна сила, як ключова у геноциді, пов'язана з певними інституалізованими формами управління, найчастіше це стосується політичних інститутів. По-четверте, визначення цілі як цивільного населення, а не конкретної групи (етнічної, релігійної та інших). Тобто ключовим фактором геноциду є застосування геноцидного акту проти неозброєного населення. По-п'яте, під геноцидом розуміється першочергово не знищення фізично групи осіб, а знищення їхньої сили, що забезпечує їхнє існування. Сюди можна віднести знищення економічного потенціалу, культурного, політичного і т.д. По-шосте, група осіб, щодо якої здійснюється геноцид визначена збройними організаціями, що проводять геноцидні дії. Тобто

цільова група формується не на основі власної ідентифікації себе як члена даної групи, а на основі того, як її визначили творці геноцидної політики.

Таким чином, ми маємо різноманітні трактування визначення геноциду, починаючи від офіційно затвердженого значення на рівні ООН, приходячи до наукових інтерпретацій поняття. Співставляючи запропоновані концепти з українським випадком сьогодення, можна відмітити, що модерні наукові концепти, наприклад, Мартіна Шоу, підтверджують можливість трактування російських дій на території України як геноцид. Інтерпретуючи дослідження у даній роботі, ми будемо апелювати саме до даної концепції геноциду, а не лише до встановленої Конвенцією ООН.

2.2. Проблематика визначення геноциду: український випадок

Від початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 р. в українському політичному дискурсі зустрічається термін геноцид, котрим позначаються воєнні злочини, вчинені російською армією щодо української нації. Починаючи від 14 квітня 2022 р., на засіданні Верховної Ради України дії Російської Федерації офіційно були визнані геноцидом української нації. 27 квітня 2023 р. Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) визнала присутність геноциду у російських злочинах, а саме це стосується положення про депортацію дорослого населення та дітей з українських територій до Росії. На основі даного пункту було прийнято рішення про визнання насильницького переміщення населення актом геноциду щодо української нації.

Втім, не зважаючи на всебічне висвітлення проблематики воєнних злочинів проти українців та визнання ПАРЄ геноцидної складової у діях Росії, світова наукова спільнота, як і політична, дискутують з приводу чи можна вважати дії Росії стосовно української нації геноцидом. Офіційно Міжнародна комісія ООН стверджує про відсутність чітких доказів про визнання російських вчинків геноцидом.

Існує й ряд наукових діячів, котрі дотримуються думки, що наразі є всі підстави для визнання російських злочинів геноцидом українського народу, серед яких Тімоті Снайдер, Мартін Шоу, Євген Фінкель, Грегорі Стентон та інші.

Соціолог Мартін Шоу поєднує свою новітню теорію геноциду з українським кейсом, приходячи до висновку про обмеженість та певну історичну застарілість визначення геноциду Конвенцією ООН. М. Шоу демонструє на реальних прикладах, як у концепті геноциду зміщуються акценти з фізичного знищення населення, у буквальному значенні, до винищення колективного життя, котре базується на соціальних відносинах. Світ змінюється і навколишні явища трансформуються відповідно до часу та інших особливостей, що стосується і явища геноциду. Оскільки за теорією М. Шоу геноцид не може бути сталим поняттям, воно змінюється відповідно до зовнішніх обставин та першопочаткових характеристик взаємин учасників. Наміри Путіна змінювалися з продовженням війни та опором, здійснюваним українцями, як військовими, так і цивільними, що призводило до зміни у діях. На початку можна було спостерігати окупацію та менш радикальні дії російської армії, але чим більше опору росіяни зустрічали, тим агресивнішою ставала їхня політика щодо українського цивільного населення. Почалося знищення населення у багатьох вимірах: фізичному, біологічному, культурному, освітньому, політичному. Станом на сьогодні Асамблея ООН не визнає російські злочини проти української нації за геноцид. Проте, якщо звернутися до концепції геноциду у науковому середовищі, і до теорії М. Шоу відповідно, то поняття геноцид допустимо використовувати для позначення російських дій щодо України.

Інший науковий діяч, котрий підтримує визнання вчинків Російської Федерації геноцидом – Тімоті Снайдер, історик Єльського університету, котрий запропонував власне бачення ознак геноциду в українському випадку.

Перша ознака колоніальна, котра супроводжується запереченням існування України як окремої держави. І саме така риторика властива російському уряду ще за десяток років до повномасштабного вторгнення. Друга ознака – не визнання існування українського народу як самобутньої одиниці. Метою країни-агресора є змусити українців ідентифікувати себе як росіян. Третій критерій характеризується відмовою визнання українців за людей, що простежується у пропагандистських промовах, де українців прирівнюють до диявольської суті. Наступна ознака заперечення актів геноциду, що були в минулому. Така позиція простежується у відмові визнання голодомору в Україні 1932-1933 рр. геноцидом. П'ятий показник – так звана, теорія заміщення, яка проявляється у депортації українців до територій Росії та їхня подальша асиміляція, або ж з боку Росії активне залучення до участі у бойових діях представників не російського етнічного походження, посилаючи їх на смерть до України. Останній вимір – перенавантаження подіями, пов'язаними зі злочинами. Так, Т. Снайдер зазначає, що частота скоєння воєнних злочинів призводить до прийняття таких дій за норму, відповідно до стану війни. І це штовхає до думки, що доказів ще недостатньо і має бути щось жахливіше, хоча, насправді, найжахливіше, що могло статися вже відбулося [Снайдер, 2022].

Отже, не зважаючи на те, що ООН станом на сьогодні не визнає російські злочини в Україні геноцидом, достатньо вчених з різних сфер діяльності підтримують українську риторику щодо геноциду українського народу. Науковці висувають свої погляди на визначення геноциду у сучасному світі, зазначаючи, що термінологія має бути гнучкішою, ніж вона представлена наразі. Тому, у даній роботі використовується позначення воєнних злочинів країни-агресора як геноцид українського народу.

2.3. Теорії колоніалізму в соціологічній думці

Сучасний дискурс навколо російсько-української війни розгортається не лише навколо питання геноциду українського народу, а й не меншої актуальності набула проблематика колоніального характеру російської агресії щодо України. Теоретики питань геноциду та колоніалізму, серед яких Рафал Лемкін, Патрік Вулф, Майкл Манн знаходили межу перетину двох явищ. В історії відомі випадки геноциду у колоніях, що пояснюється дослідниками потребою у фільтруванні місцевого населення та придушення масового опору. В Україні ми також стикаємося зі спробами російських військових придушити опір населення, на окупованих територіях з проведенням фільтраційних заходів та використання пропаганди. У зв'язку з паралелями, що існують, варто розглядати геноцидний та колоніальний ознаки сучасної війни у сукупності, що не протирічать один одному, а доповнюють, дозволяючи побачити цілісну картину війни.

Першопочатково колоніалізм розглядався науковцями у контексті європейської політики стосовно завойованих земель, тобто мав західну геополітичну орієнтацію. На сьогодні під колоніалізмом зазвичай розуміють відносини панування між метрополією та підкореним народом, що може проявлятися у різних формах і мати відмінні ознаки. Наприклад, згідно теорії німецького історика Юргена Остерхаммеля колоніалізм має такі характерні риси як наявність захопленого політичного суверенітету, привласнення ресурсів підкореної території, інтеграцію колонії в транснаціональні економічні структури, переміщення корінного населення або створення нового утворення на захоплених територіях [Schorkowitz, 2019].

Існують різні класифікації колоніального устрою, здійснювані за різними ознаками, проте найпоширенішою є поділ колоній на поселенські колонії та внутрішні. Перший тип колоній характеризується підкоренням корінного населення певної території, його асиміляцію та обмеження у політично-адміністративних управлінських діях. Другий тип – внутрішні

колонії, класичними прикладами яких зазначають історію індіців та США, Палестини та Ізраїлю, англійців та кельтів. Ключовими ознаками для визначення внутрішньої колонії є: географічна близькість розташування, підкорення автохтонного населення, правлячі еліти колонії є вихідцями з метрополії [Schorkowitz, 2019].

У дискурсі останніх двох століть популярнішим є напрям теоретизації та досліджень постколоніального напрямку. Постколоніалізм покликаний розглядати сучасний розвиток країн, що раніше зазнали колонізації. Аналізу піддаються стосунки колишньої країни-колонії з країною-метрополією та наслідки колонізаторської політики останньої щодо країни, котра була колонією. Засновником цього напрямку вважають Едварда Саїда, який своєю роботою під назвою «Орієнталізм», 1978 р., сколихнув тодішній науковий світ.

Едвард Саїд та його послідовники у постколоніальному дискурсі мають обмежені геополітичні рамки розгляду питання. Так, в основному, під країнами-метрополіями науковці розглядали провідні європейські країни, що мали колонії на відстані від своїх кордонів, переважно до яких можна було дістатися морським шляхом. Едвард Саїд, представляючи свою теорію, протиставляє розвинений Захід відстаючому Сходу. Цікавим є те, що з постколоніального аналізу дослідник виключає Російську імперію, надаючи перевагу розгляду Американської, Британської та Французької колоніальним моделям завоювання.

Погляд на колоніальні процеси як на протиставлення Європо-американських метрополій та Азії з перевагою заморського колонізування у сучасному контексті виглядає неповним, тому що критерій географічної віддаленості колоній від метрополії не дозволяє поглянути на проблемне питання з інших ракурсів, включно з економічного, культурного, політичного. Адже колоніальна залежність і постколоніальний розвиток не стосується лише віддалених та відсталих територій, про що говорять інші дослідники колоніального та постколоніального напрямків.

Одна з теорій, що зосереджена на розгляді Російської імперії як держави з колоніями, належить Олександрю Еткінду, який розглядав Росію з її колоніями під кутом внутрішньої колонізації або, згідно авторського сленгу, російської самоколонізації. О. Еткінд вважав, що Росія колонізує свій же народ, до якого умовно включав й українців. Різницю в культурній спадщині росіян й українців дослідник пояснював через соціальну стратифікацію населення, а саме наявність верхівки суспільства, що володіла російською мовою, прихильно ставилася до культурної спадщини та суспільного низу, селянського прошарку, де панувала українська мова та культурні традиції. Таким чином О. Еткінд пише про подібність українського та російського народу, що сприяє визнанню колонізації як внутрішньої, котра протилежним чином відрізняється від тої, що була задіяна під час колонізації європейськими метрополіями [Гундорова, 2013].

У зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії на територію України О. Еткінд змінив свою риторику і наразі розглядає колишні відносини Росії та України крізь призму метрополії та колонії, визнаючи, що існування Російської імперії приречене і як наслідок варто очікувати її розпаду на самостійні утворення [Medvedev, 2022].

Отже, питання колоніалізму та постколоніалізму у модерному дискурсі є недостатньо всебічно висвітленим, тому що у науковій спільноті панують застарілі погляди на визначення колоніалізму. Основні теоретики з зазначеного питання концентрують свою увагу на європейських метрополіях та їхніх колоніях, не беручи до уваги Російську імперію, яка також колонізувала інші землі та народи, хоча й мала іншу техніку привласнення чужих територій.

2.4. Колоніальний характер російської політики

Формування та розвиток колоніальних та постколоніальних студій має помітні риси європоцентризму. Увага досліджень зосереджена навколо

великих європейських метрополій та їхніх заморських колоній, випускаючи з поля зору існування Російської імперії, яку також можна характеризувати як колоніальну державу з унікальною формулою колоніального правління, що є відмінною від європейської та американської. Лише у риторичі XXI ст., в особливості з початком російсько-української війни, простежується використання термінів колонія, постколоніальний розвиток щодо України, та включення української проблематики до колоніального та постколоніального дискурсів.

Естонська дослідниця Марія Мелксоо використовує значення колоніалізм для позначення характеру російського ставлення до України. За колоніальні характеристики у російській політиці М. Мелксоо визнає російську історичну пам'ять, що пропагує невизнання української нації як окремої від російської та риторичу братніх народів; асиміляційні процеси, проведені Росією стосовно українців; заперечення існування української історії, культури, мови; анексію українських територій та окупацію [Mälksoo, 2022].

Схожу позицію висловили українські історики Валерій Смолій та Олексій Ясь, які розглядають російсько-українську війну крізь призму постколоніального руху з елементами колоніального характеру з боку Росії та антиколоніального з української сторони. Ознаки постколоніалізму в сучасних російсько-українських відносинах дослідники виокремлюють такі: заперечення існування суверенної України; невизнання незалежності української нації; реваншистський характер війни. Таким чином, зазначені три ознаки є суміжними з позицією колишніх колоніальних імперій, які не визнавали можливість колоній на самостійне існування, прагнули асимілювати корінне населення або у певних випадках знищити, вели риторичу слабкості колоній у економічному, політичному і культурному устрої, що потребувало сильного володаря, яким мали стати метрополії. І ключовим моментом російської політики сьогодення є прагнення повернутися

до тої могутньої імперії, що існувала колись спочатку як російська, а згодом СРСР, в першу чергу, це означає відновлення колишніх територіальних кордонів, куди входить Україна [Смолій, 2022].

Підтримка колоніальності російської політики простежується й у Західному науковому та політичному дискурсі. Серед політичних заяв яскравими прикладами є визнання Президентами Польщі та Австрії, Анджеєм Дудою та Александером Ван дер Белленон відповідно, колоніального та неокolonіального характеру російсько-української війни.

У науковому контексті відзначився історик Єльського університету Тімоті Снайдер, який підтримує колоніальну теорію України, а саме, що Україна, починаючи з часів існування Російської імперії була колонією, і продовжувала колоніальне існування у добу СРСР. З настанням незалежності та революції 2004 р. Україна вступила в етап постколоніального розвитку. Сучасна війна продемонструвала імперські наміри президента Росії, що збігаються з колоніальною ідеологією його попередників: підкорити Україну, використовувати її ресурси для своєї вигоди, уніфікувати українське суспільство, культуру, мову, історію за російським зразком, тобто, знищити українську націю [Snyder, 2022; Snyder, 2023].

Таким чином, узагальнюючи матеріал 2 розділу, можемо говорити про недостатній рівень теоретизації понять колоніалізму та геноциду у сучасному вимірі. Обидва поняття потерпають від завузького і застарілого сприйняття, проте світ змінюється, тому концепти також мають зазнавати трансформацій відповідно до сучасних подій.

Доречним є розгляд колоніальної та геноцидної політики у зв'язку, оскільки обидва явища мають схожі завдання, до яких у контексті російсько-української війни відносяться знищення української нації і захоплення території України, перетворюючи її на частину Росії. Якщо колоніальний характер війни варто розглядати у вимірі російських амбіцій та бажання

отримати реванш, то геноцид – один з багатьох засобів, який застосовує Росія задля досягнення своєї мети, а саме підкорення України та української нації.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ «КОЛОНІАЛЬНИЙ ТА ГЕНОЦИДНИЙ ХАРАКТЕР РОСІЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ»

3.1. Вступні компоненти дослідження

Російсько-українські стосунки та вплив Росії на Україну – питання, що з часів незалежності України ставали наріжним каменем українського суспільства, оскільки минуле під опікою «старшого брата» залишило свої сліди на українських землях. Вступивши у період активного державотворення Україна мала значну частину російськомовного населення та підтримку російської риторики про братніх народів у суспільстві: українців, росіян та білорусів.

Спираючись на дослідження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), що розпочалися у 1996 р., можна детальніше окреслити суспільно-політичні настрої українців стосовно Росії та українсько-російських відносин.

Починаючи з 1996 р. КМІС у межах власного соціологічного дослідження задав українським громадянам одні й ті самі питання, відстежуючи зміни, що відбуваються у настроях суспільства. Одним з найцікавіших для нашого дослідження є питання: «Якими б Ви хотіли бачити взаємини України з Росією?». Респонденти обирали відповіді з чотирьох запропонованих варіантів. Перший: «Вони повинні бути такими ж, як з іншими державами - із закритими границями, візами, митницями»; другий: «Україна й Росія повинні бути незалежними, але дружніми державами - з відкритими границями, без віз і митниць»; третій: «Україна й Росія повинні об'єднатися в одну державу»; четвертий: «Важко сказати». У 1996 р. найбільша кількість респондентів, 53%, віддала перевагу другому варіанту, підтримуючи незалежність України, але наголошуючи на потребі зберегти

російсько-українські стосунки на дружньому рівні, повному об'єднанню держав віддали перевагу 25% населення, введення митниці з РФ підтримало 18% і 7% не визначилися з відповіддю [Пресреліз КМІС, 2001]. Починаючи з 1996 р. і до 2014 р. не простежується особливих відмінностей у відповідях українців на дане запитання. У середньому за незалежність України, але без митних кордонів голосували 67% українців, за об'єднання України з Росією 16%, за встановлення між країнами кордонів, митниць 11% [Пресреліз КМІС, 2022].

Помітні зміни у поглядах відбулися з травня 2014 р., що пояснюється російською збройною агресією на території України з травня 2014 р. Саме з цього часу відмічається тенденція до скорочення частки українців, що віддають перевагу як збереженню незалежності України з відсутністю кордонів з Росією, так і тих, хто вбачав майбутнє України, об'єднавшись з Росією. Натомість, кількість респондентів, що хотіли б встановлення закритих кордонів з Росією зросла і станом на лютий 2021 р. сягала 39%. Після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України у результатах опитування можна прослідкувати суттєві зміни, а саме станом на липень 2022 р. кількість українців, що бажають встановлення кордонів з Росією збільшилася до 79%, в той час як 11% відсотків виступають за збереження дружніх стосунків, і лише 1% прагне об'єднання Росії та України [Пресреліз КМІС, 2022].

Окреслені результати дослідження щодо поглядів українців на російсько-українські стосунки та їхню перспективу розкриває глибинну проблему впливу Росії на українське суспільство, а саме дані дослідження – показник дії риторики російської влади щодо братніх стосунків, спорідненості російської та української культур та єдиної історичної спадщини.

Сучасна російсько-українська війна поставила нові запитання та посилила актуальність дослідження впливу Росії на українське суспільство, який здійснювався як у минулому на українських землях, так і у XXI ст. Мета

нашої країни – створити механізми протидії російській пропаганді та впливу, довести, що Україна окрема і незалежна країна, котра постраждала від амбіцій свого сусіда.

Таким чином, дослідження, представлене у даній роботі покликане здійснити аналіз українського політичного дискурсу сучасності та часів існування Російської імперії, зосереджуючи увагу на колоніальному та геноцидному характері російської асиміляційної політики щодо України.

Об'єктом дослідження є український політичний дискурс.

Предметом дослідження є колоніальний та геноцидний характер російської політики.

Виходячи з мети дослідження, виділяємо такі завдання:

1. продемонструвати колоніальний характер сучасної російсько-української війни;
2. порівняти явища сучасного геноциду українського народу та асиміляційних процесів Російської імперії;
3. дослідити процес формування національної ідентичності українців як елементу творення сучасної української політичної нації.

Джерельна база дослідження складається з вторинних джерел, котрі можна поділити на дві основні групи за хронологічною ознакою. Перша група – джерела, що пов'язані з діяльністю та творчістю єврейського сіоніста українського походження Володимира Жаботинського у напрямку українського питання протягом 1890-1917 рр. В. Жаботинський піднімає актуальні тогочасні питання, пов'язані з націотворенням українців у межах Російської імперії, а також спробами імперії протистояти українському руху та відокремлення українців від росіян. Також до дослідження долучені статистичні дані, а саме перепис населення України, здійснений Російською імперією у 1897 р.

Друга група джерел аналізу відноситься до сучасності, а саме щоденні промови Президента України Володимира Зеленського до українців за 2022 р.

Для аналізу було взято виключно звернення, що були зроблені до українців, виключаючи міжнародні промови та виступи. Вибірка складає кожний другий день, починаючи з 24 лютого 2022 р. (парні дати). Промови з 1 січня 2022 р. до 24 лютого 2022 р. були взяті всі без виключень. Як результат, для аналізу отримуємо 153 промови Президента України. Зазначена база даних була сформована в межах виробничої практики з гендерної експертизи у січні-лютому 2023 року (2 рік магістратури, кер. Л.Малес).

Загальна кількість документів та матеріалів для аналізу склала 160 одиниць.

Для дослідження «Колоніальний та геноцидний характер російської політики в Україні» було запропоновано такі гіпотези:

1. Колоніальні амбіції Російської імперії реалізуються у вигляді російсько-української війни XXI ст.

2. Сучасний геноцид українського народу – модерна версія політики асиміляції Російської імперії щодо українського народу та національних меншин, що проживали на території України у 1880-1917 рр.

3. Формування української політичної нації відбувалося під впливом сформованої у політичному дискурсі та подій української революції української національної ідентичності 1880-1917 рр.

Дане дослідження передбачає якісний метод аналізу даних, а саме було обрано метод *case study*, котрий передбачає поглиблене дослідження конкретного явища, залучаючи різного типу джерела даних. У нашому випадку досліджуваними об'єктами є елементи українського політичного дискурсу, зміст яких розглядається з декількох сторін, а саме: геноцид українського народу, що співставляється з політикою асиміляції Російської імперії; колоніальний характер сучасної війни; початок формування української політичної нації, котрий простежуються наприкінці XIX ст. крізь призму формування самоідентифікації українського народу.

Першим кроком дослідження було ознайомлення з джерелами, що будуть у подальшому застосованні для аналізу. Їхня кількість склала 160 позиції. Наступний етап: глибше ознайомлення з даними, їхнє опрацювання під час якого робилися певні нотатки щодо контексту того чи іншого джерела. Надалі основний етап аналізу – процес кодування даних, що передбачає агрегування текстових даних у невеликі категорії інформації, на які потім накладається певний код. Першочергово, за результатами первинного кодування було отримано 326 кодів за кількістю з усіх джерел даних, що значно ускладнює процес інтерпретації даних, а тому відповідно потребує звуження. У кінцевому рахунку після злиття багатьох позицій ми отримали 47 груп кодів, що у глобальнішому масштабі поділено на три основні теми, які досліджуються і які були висунуті як гіпотези до даного дослідження: колоніальний характер російсько-української війни; геноцид українського народу крізь асиміляційні процеси; формування української політичної нації. Для аналізу даних було використано програмне забезпечення Atlas.ti 23, що надало можливість швидко опрацювати дані та співставити отриману інформації для полегшення інтерпретації та висновків.

3.2. Інтерпретація результатів дослідження

Російське повномасштабне вторгнення на територію України 24 лютого 2022 р. сколихнуло не лише українське суспільство, а й увесь цивілізований світ. Наразі на міжнародній арені Росія постає як держава, що має авторитарний стиль правління, що межує з тиранією, політичний уряд країни веде нечесну політику на міжнародній арені, здійснює шантаж не лише України але й європейських країн та Америки, є країною-спонсором тероризму, що було визнано багатьма урядами європейських країн, і, загалом, виступає як одна з найбільших загроз демократичному світу на сьогодні, про що неодноразово згадує у своїх виступах Президент України Володимир Зеленський.

Наприкінці XIX – початку XX ст., напередодні свого розпаду Російська імперія не полишала своїх амбіцій щодо українських земель, так, виділяється бажання імперії мати під контролем південь України та Донбас, що виступали головними мішенями для російської тогочасної колонізації. Супроводжувалася дана мета тодішньої імперії певними політичними планами, серед яких за результатами даного дослідження відмічається: створення єдиної руської нації, до якої мали входити й українці, звеличення російської мови та культури з одночасним приниженням української мови, залишаючи їй роль «місцевої говірки», «підкультурного вжитку», «діалекту», «тої, що ховається від цивілізації». На противагу такому найменуванню української мови, щодо російської мови застосовувалася інша риторика: «П.В. Струве з легким серцем констатує, що тепер у Києві не можна бути учасником культурного життя, не знаючи російської мови» [Жаботинський, 1911].

Активно застосовувалася тогочасною імперською владою політики асиміляції та русифікації українського населення, як і національних меншин, що мешкали на території України, що спонукало у свою чергу до активного зросійщення українських міст, котре ми й до сьогодні можемо спостерігати. Під активну асиміляторську політику потрапив і єврейський народ, котрий складав одну з найбільших груп національних меншин тогочасної України. Наслідком стала участь певного єврейського прошарку у насадженні російської мови та культури серед українського населення. У підсумку до тодішніх історичних подій варто наголосити на політиці Російської імперії, націленої на знищення українського народу та зародків української політичної нації. Так окреслив мету російської політики В. Жаботинський, використавши цитату Михайла Грушевського: «Покінчивши з політичною особливістю України, уряд не задовольнився цим: він вирішив стерти і знищити також прояви її національного життя, і навіть особливості українського національного типу» [Жаботинський, 1911].

У 2022 р. амбіції Росії залишаються сталими, як і минулому та позаминулому століттях. Неодноразово Володимир Зеленський згадував, що: «Після восьми років жорстокої війни на Донбасі Росія захотіла знищити нашу державу повністю. Буквально позбавити українців права – нашого права на життя» [Звернення В. Зеленського]. Загалом, Росія прагне «зробити Україну маріонеткою» та поділити її, порушуючи тим самим територіальну цілісність України. Підтвердженням порушення українських кордонів на сьогодні є анексія Кримського півострову та окупація Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей.

Давня політика Російської імперії знайшла своє продовження у реаліях сьогодення. Росія на території України вчинила та продовжує чинити воєнні злочини, серед яких катування населення, мародерство та насильна депортація дорослих українців та дітей, створення фільтраційних таборів для українців, знищення української освіти, мовного та культурного надбання, руйнування та вбивства цивільного населення, насилля, проведення псевдореферендумів на окупованих територіях та активна пропаганда свого режиму. На світовому рівні Росія прагне «розхитати демократичний світ», провокуючи продовольчу кризу, голод та міграційну кризу для більшості країн світу.

Україна наразі боронить не лише власний народ, але й демократичний світовий устрій в цілому, демонструючи тим самим різні шляхи українців та росіян. Україна як європейська країна впевнено тримається на шляху до ЄС, інтеграційні процеси входу до ЄС є одними з найголовніших серед сучасних міжнародних відносин, які підтримує Україна з багатьма країнами світу. Українці демонструють і доводять несхожість українських та російських історії, культури, мови, характеру, захищаючи цілісність української території та проводячи політику дерусифікації населення не лише щодо мови, але й щодо поглядів та переваг. Таким чином, ми сьогодні маємо контекст нашого дослідження – час становлення української політичної нації.

Першочергово з використанням програмного забезпечення Atlas.ti було проведено Code-Document аналіз, який допомагає зіставити та порівняти використання кодів дослідження у різних джерелах. Для даного дослідження маємо 7 масивів даних, що відносяться до періоду існування Російської імперії та 1 масив даних, що складається з 153 документів, котрий стосується сучасної російсько-української війни. У результаті отримуємо таблицю, де колонки позначають групу джерел, а рядки – кодування, що застосовані до дослідження. На перетині колонки та рядка маємо змогу побачити скільки разів застосовувалося дане кодування у конкретному джерелі даних (дод. А).

Перш за все в інтерпретації даних звернемося до спільних кодів для обох груп джерел: даних часів Російської імперії та сучасності: «антисемітизм Росії», «воєнні злочини РФ», «звеличення російської культури», «знищення української культури», «знищення українців як нації», «національна ідентифікація», «приховування правдивої інформації у Росії», «пропаганда Росії», «російська риторика щодо братніх народів», «російська тиранія», «російський авторитаризм», «російські імперіалістичні амбіції», «русифікація», «територіальна цілісність України», «українська нація», «українсько-єврейські стосунки» (дод. А).

Виходячи зі спільних кодувань, що були отримані при аналізі даних, можна говорити про спадковість політики Російської імперії, що простежується у сучасній Росії стосовно інших народів, в тому числі, й української нації. Сучасний російський режим, як і у минулому столітті, передбачає авторитарний характер правління з елементами тиранії. За часів існування Російської імперії відмічалось слідування світогляду тодішніх керівників держави, про що згадує В. Жаботинський: «...у деяких важливих відносинах «наш» світогляд цілком спрямовується і диктується керівництвом. Воно принципово не визнає різниці між поняттями «руське» та «російське», і «ми» теж зрештою ігноруємо цю різницю» [Жаботинський, 1910]. Сьогодні Володимир Зеленський неодноразово у зверненнях відмічає відсутність у

росіян свободи і її розуміння та наголошує на сліпому слідуванні диктату зверху: «...територія, на якій Росії варто б попіклуватися про права російськомовних, – це сама Росія. Де немає свободи слова, немає свободи вибору. Просто не існує права на іншу думку» [Звернення В. Зеленського].

Поруч з авторитарним характером правління, Росія зберегла свої минулі територіальні амбіції щодо українських земель, а саме перетинаються головні цілі Росії та її попередниці Російської імперії – мати під контролем Донбас, південь України, володіти українськими промисловими регіонами, встановити контроль над Україною та зробити її «маріонетковою державою», у глобальнішому масштабі знищити українську націю, включаючи її до складу російської.

Задля реалізації своїх амбітних цілей Росія використовує власну минулу імперіалістичну політику. Перш за все, можемо говорити про російську пропаганду як один з ключових аспектів боротьби Росії. Риторика минулого століття та сучасного має схожі риси, серед яких можна виокремити гасло щодо «трьох братніх народів»: українців, росіян та білорусів, котрі начебто мають спільне коріння. Під час російсько-української війни Росія продовжує риторику братніх народів, доповнюючи її пропагандистськими меседжами про приниження російськомовного населення на українських землях. У минулому столітті суть російської пропаганди полягала у тому, що українці тягнуться вживати російську мову і потрібно докласти всі зусилля, щоб підтримати дане бажання.

Зв'язок між політикою колишньої та сучасної імперії простежуємо і у вчинках російського режиму, а саме возвеличення російської культури, надаючи їй статус першості та наголошуючи на її розповсюдженості і на українських територіях. Поруч з наданням російському культурному осередку великого значення йде знищення української культури та українців як нації, що проявляється у прагненні усунути будь-що, що відрізняє українців від росіян: мову, культуру, історію. Відбувається придушення патріотизму та

будь-якого прояву унікальності. За часів Російської імперії видавалися накази про заборону української мови, цензуру та придушення спроб сепарації українців та невизнання національних меншин, що мешкали на території України, наприклад, прояв антисемітизму для російського політичного устрою було нормальним явищем. Сьогодні на окупованих територіях спостерігаємо схожі тенденції, пов'язані зі зміною історії, офіційної мови, а на загал, росіяни використовують усі можливі засоби для придушення опору українців, включно зі застосуванням жорстоких методів, що потрапили до переліку воєнних злочинів.

З українського погляду спільними рисами обох політичних дискурсів є прагнення українців бути окремою нацією, незалежною від росіян, мати контроль над власною територією, визначеною Конституцією України та, в цілому, ідентифікація себе як частини українського суспільства, що є незалежним від російської держави. В. Жаботинський у одній зі статей згадує слова одного з українських націоналістів: «Я – слов'янин за расою, руський за племенем, українець за національністю» [Жаботинський, 1911]. Сьогодні українці своє бажання бути незалежною українською нацією виражають на полі бою, про що неодноразово нагадує Володимир Зеленський: «Мільйони українців, українок, які воюють і працюють заради нашої свободи» [Звернення В. Зеленського].

Після виокремлення спільних елементів для обох дискурсів, ми звертаємося до повного переліку кодів, групуючи їх у три гіпотези, запропоновані до даного дослідження, що стосуються колоніального характеру політики Росії, асиміляційних та геноцидних ознак та формування української політичної нації.

Першочергово, розглянемо наявність колоніального характеру російської політики у представлених українських політичних дискурсах періодів Російської імперії та сучасної Російської Федерації. Колоніалізм для нашого дослідження визначаємо відповідно до сучасних науковців, підходи

яких згадуються у 2 розділі даної роботи. Отже, визначними рисами колоніалізму є: територіальна експансія, асиміляція колонізованого населення, підкорення економічних ресурсів, викоренення рідної мови, історії, культури корінного населення, знищення корінного населення як окремої одиниці, реваншизм та бажання задовольнити амбіції щодо влади.

Наявність колоніального характеру російської політики у XIX – XX ст. ми простежуємо за такими кодами: «асиміляція українців», «антисемітизм Російської імперії», «витіснення української мови», «звеличення російської культури», «звеличення російської мови», «знищення української культури», «знищення українців як нації», «приховування правдивої інформації у Росії», «пропаганда Росії», «російська негативна риторика щодо інших народностей», «російський авторитаризм», «російська тиранія», «російські імперіалістичні амбіції», «русифікація», «створення єдиної руської нації». Таким чином, Російська імперія мала на меті припинити існування українців як самостійного народу, а натомість створити єдиний руський народ шляхом залучення пропаганди, брехні, політики асиміляції та русифікації, знищення української культури, мови, насадження всього російського, задовольнивши таким шляхом амбіції російського керівництва.

Колоніальний характер сучасної російської політики доводимо за рахунок наявності таких кодувань: «анексія українських територій», «антисемітизм Російської імперії», «боротьба українців за незалежність», «звеличення російської культури», «знищення української історії, культури, освіти», «знищення українців як нації», «окупація українських територій», «порівняння історичних подій», «приховування правдивої інформації у Росії», «пропаганда Росії», «псевдо референдуми на окупованих територіях», «риторика щодо братніх народів», «російський авторитаризм», «російська тиранія», «російські імперіалістичні амбіції», «русифікація», «РФ – загроза для демократії».

У контексті російсько-української війни колоніальні наміри РФ проявляються через різні аспекти, серед яких протиставлення Росії в обличчі тиранії та авторитаризму, як за часів колишньої імперії та демократії проти якої Росія змагається; наявність імперіалістичних амбіцій РФ, як і у минулих століттях; пригнічення всього українського та возвеличення російського; посягання на територіальну цілісність України та окупація, анексія територій суверенної країни; просування російської пропагандистської риторики, особливо що стосується братніх народів та спільного походження; бажання позбутися української нації як окремої одиниці існування, а визнання її як складової російської нації.

Через спільне кодування простежуємо схожість у політиці колишньої Російської імперії та її наступниці – РФ. Обидві мали за мету не дати постати та повноправно існувати українській нації та країні, тому влада нищила всі ознаки українського, насаджуючи російську мову, історію та культуру, сьогодні окупує та анексує території, що належать Україні, тобто веде боротьбу за поневолення українців. Сучасну війну можна охарактеризувати як реваншистську з колоніальним характером. Тому гіпотеза: колоніальні амбіції Російської імперії реалізуються у вигляді російсько-української війни XXI ст., є доведеною.

Колонізація може супроводжуватися асиміляцією або геноцидом, що простежується у російській політиці щодо України. Одним з ключових елементів російської політики кінця XIX – початку XX ст. була асиміляція народів, що проживали на території України. Виходячи з концепції соціологинь В. Володько та О. Ровенчак, про яку йшлося у 1 розділі, за асиміляцію трактуємо позбавлення власного ціннісно-культурного надбання та перейняття нових ознак, притаманних приймаючій культурі. Тобто, під зміну підпадає лише та група людей, що асимілюється. За таких умов визначаємо кодування, що підпадають під визначену категорію: «асиміляція українців», «витіснення української мови», «звеличення російської культури»,

«звеличення російської мови», «знищення української культури», «знищення українців як нації», «риторика щодо братніх народів», «русифікація» «створення єдиної руської нації».

Політика Російської імперії щодо народів, що мешкали на території України, включала надання першого значення російській мові та культурі, пригнічуючи українські мову та культурну спадщину. Механізмами втілення асиміляційної політики стали офіційна пропагандистська риторика російської влади, яка утверджувала у свідомості населення, що українці та росіяни – брати, що мають спільне минуле, мову, традиції; русифікація населення, котра особливо була помітною у містах південно-східних регіонів.

Кодуючи промови Володимира Зеленського отримуємо збіги у кодуванні з джерелами XIX-XX ст., спільними є: «звеличення російської культури», «знищення української культури», «знищення українців як нації», «риторика щодо братніх народів», «русифікація». У промовах Президента України зустрічається риторика щодо вчинених російських злочинів на території України як геноциду українського народу. Розглядаючи теоретичну базу концепту геноциду у попередньому розділі, беремо за основу ознаки геноциду згідно соціолога М. Шоу, акцентуючи увагу не лише на фізичному знищенні цивільного населення, але й на навмисне створення умов, що унеможливають подальше існування та сталий розвиток нації. За такими ознаками, до вже згаданих кодувань, виділяємо нові: «вбивства українців під час війни», «воєнні злочини РФ», «геноцид українців», «депортація українців Росією», «знищення української історії», «знищення української освіти», «порушення Росією прав людини», «продовольча криза», «рашизм», «Росія держава-спонсор тероризму».

Росія використовує геноцидну політику як інструмент фільтрації населення та побудови суспільства за власним зразком, застосовуючи ідеологію, так званого, рашизму стосовно України. Геноцидний характер російської політики простежується у знищенні української культури, освіти,

історії, що має на меті знищити українську націю в цілому; вбивства та злочини проти цивільного населення – один із показників геноциду; депортація українців має за мету призвести до демографічної катастрофи та припинення існування української нації відповідно.

Асиміляція, як і геноцид, застосовані Росією у різний період часового виміру покликані припинити існування окремої української нації, уніфікувавши її з російською. Поміж обох явищ є схожі риси, які простежуються відповідно до кодування, а саме прагнення до знищення української культури та заміна її на «величну» російську; зросійщення українців; пропагування російської риторики про спільність походження українців та росіян. Різниця між російськими політиками асиміляції та геноциду полягає у радикальності та жорстокості, оскільки перша була націлена на знищення української нації через заборону української мови, обмеження доступу до освіти, застосування пропаганди, уніфікації усіх аспектів життя українців до російського типу. За сучасної російсько-української війни політика РФ окрім рис асиміляції набула характеру фізичного знищення цивільних українців, примусового переміщення на російську територію, тероризування цивільного населення шляхом масованих обстрілів і прагнення залишити населення України без життєво-важливих умов для існування, таких як опалення, електрика. Не менш небезпечним є провокування продовольчої кризи як в Україні так і за її межами. Тобто, простежується зв'язок між асиміляцією XIX – XX ст. та геноцидом у сучасному столітті.

На противагу діям Росії, її спробам знищити Україну та підкорити українців, ми стверджуємо існування української політичної нації, котра формувалася включно на українській ідентичності часів Російської імперії. Виходячи з якісного аналізу даних, отримуємо такі кодування, пов'язані з українським національним питанням: «боротьба українців за незалежність країни», «європейсько-американські цінності», «інтеграція України до ЄС»,

«міжнародні відносини України під час війни», «народні рухи у Російській імперії», «національна ідентифікація», «незалежність України», «протистояння демократії та тиранії», «РФ – загроза для демократії», «територіальна цілісність України», «українська нація».

Сьогодні існування української політичної нації не викликає сумніву ні в українському суспільстві, ні у світі загалом, на що вказують результати кодування даних. Українці мають власну країну з чітко окресленими кордонами, незалежність якої сьогодні відстоюють на полі бою, а держава – одна з умов існування нації. Українське суспільство ідентифікує себе як українці та українська нація, котра є відмінною від російської, показником чого є наявність в українському суспільстві демократичних цінностей, протиставлення української демократії російській тиранії, позиціонування України як самостійного гравця на міжнародній політичній арені. «Ми бачимо це зараз у війні, яку розв’язала Росія проти нашого народу й проти нашої спільної демократичної системи» [Звернення В. Зеленського, 2022], – саме так Президент України розмежовує демократичний світ та авторитарний.

Поміж цього, прояви української національної ідентичності можна було спостерігати за часів Російської імперії, що простежується у тогочасному політичному дискурсі. Володимир Жаботинський пише про національний ренесанс, що відбувається з українською нацією: «Шевченко залишиться тим, чим його створила природа: сліпучим прецедентом, що не дозволяє українству відхилитися від шляху національного ренесансу» [Жаботинський, 1911]. Поміж того, звертаючись до перепису населення 1897 р., який здійснювався відповідно до питання про мову, яку населення вважало рідною, можемо говорити про кількість українців у 17,41% на територій Російської імперії, що є другою величиною після росіян, що склали 43,30%. До того ж, варто згадати, що за цими 17% знаходиться майже 30 млн населення, про що неодноразово згадує В. Жаботинський. І варто враховувати, що це лише ті, хто визнали українську мову рідною, але є певний відсоток населення, що вважало

рідною мовою російську, проте ідентифікувало себе за національністю як українці [Жаботинський, 1910]

Не менш важливим явищем є й боротьба народів, що проживали на території України за власні права на самостійний розвиток, окремо від російського народу. Таким чином, маємо українську ідентичність часів Російської імперії, яка послугувала фундаментом для розвитку української політичної нації.

Отже, проведення якісного дослідження «Колоніальний та геноцидний характер російської політики в Україні», використовуючи метод кейс стаді та аналізуючи дані за допомогою програмного забезпечення Atlas.ti, надало нам можливість виконати завдання дослідження, дістатися мети і підтвердити гіпотези, що були поставлені на початку: колоніальні амбіції Російської імперії реалізуються у вигляді російсько-української війни XXI ст.; сучасний геноцид українського народу – модерна версія політики асиміляції Російської імперії щодо українського народу та національних меншин, що проживали на території України у 1880-1917 рр.; формування української політичної нації відбувалося під впливом сформованої у політичному дискурсі та подій української революції української національної ідентичності 1880-1917 рр.

ВИСНОВКИ

Теоретичні концепти асиміляції, колоніалізму та геноциду є дотичними до характеристики політики Росії стосовно України у різні часові відрізки.

За сучасності поняття асиміляції розглядається у соціологічних підходах у контексті теорій пристосування іммігрантів до нового середовища і є одним з етапів адаптації іммігранта до приймаючої сторони. У дослідженні українського випадку за основу приймається теорія українських соціологинь В. Володько та О. Ровенчак, які позначили один з різновидів асиміляції як набуття особою ціннісно-культурних ознак приймаючої сторони. Загалом, дане трактування асиміляції має ключове обмеження: розгляд асиміляції поза контекстом навколишніх обставин, тому відповідно до потреб дослідження сприймаємо асиміляцію як примусове насадження ціннісно-культурних ознак приймаючою стороною.

Визначення колоніалізму та постколоніалізму є застарілими через обмеженість самого поняття колонії. У класичному вигляді колонії сприймаються як володіння європейських імперій, що знаходилися на відстані моря від своєї метрополії. Вузькість територіальних меж та сприйняття загалом у класичних колоніальних та постколоніальних теоріях вимагає застосування сучасних підходів, котрі в узагальненому вигляді на прикладі України виокремлюють такі колоніальні риси як заперечення існування незалежної країни і нації відповідно; прагнення привести мову, культуру, освіту, історію країни-колонії у подібність до країни-метрополії. Дані характеристики були покладені в основу встановлення колоніального характеру сучасної російської політики.

Російсько-українська війна посприяла виявленню обмеженості визначення геноциду. У ХХІ ст. поняття геноцид разом з його ознаками чітко визначені Конвенцією ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, що приведена до дії після Другої світової війни. У контексті сучасних

подій науковці та політики наголошують на недоліках позначення геноциду, що є недостатньо гнучким та зосередженим лише на одній ознаці: фізичне існування. В той самий час війна активізувала полеміку у наукових колах. Для дослідження до уваги було взято теоретизування геноциду згідно концепту соціолога М. Шоу, який у модифікованому вигляді відтворив першопочаткову теорію геноциду Р. Лемкіна. Характерними рисами геноциду виступають не лише фізичне існування та можливість відтворення поколінь, а й знищення умов для нормальної життєдіяльності населення; обрання за «мішень» цивільне населення. Саме дана теорія є ключовою у дослідженні щодо визначення геноцидного характеру російської політики в Україні.

Таким чином, у ході дослідження «Колоніальний та геноцидний характер російської політики в Україні» виявлено подібність риторики українського політичного дискурсу у статтях Володимира (Зеева) Жаботинського XIX – XX ст. та промовах Президента України Володимира Зеленського.

Було доведено, що політика Росії стосовно України має колоніальний та геноцидний характер, що є схожими з політикою асиміляції, котру проводила Російська імперія наприкінці XIX – початку XX ст. щодо народностей, що проживали на території України. Ключовою метою Росії було й залишається знищення української нації та держави, як незалежних утворень та приєднання України до складу РФ з уніфікацією культурно-ціннісних вимірів. Основні розбіжності стосуються технік, застосованих Росією для знищення українців. Війна призвела до радикалізації дій російської влади, тому до процесів культурної та мовної асиміляції додалися дії, націлені на винищення українців у багатьох формах і вимірах одночасно. Проте, незважаючи на цілеспрямовану колоніальну, геноцидну та асиміляційну політику Російської Федерації, відбувається подальший розвиток та зміцнення української політичної нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Володько В. Моделі соціокультурної адаптації іммігрантів / В. В. Володько, О. А. Ровенчак // Вісник Львівського університету. – 2008. – № 2. – с. 182-210.
2. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми. Статті та есеї / Тамара Гундорова. – Київ: Грані-Т, 2013. – с. 546.
3. Думки та погляди населення України, січень 2001 року : пресреліз. – 2001 [Електронний ресурс] / КМІС. – Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=252&page=9&t=10>
4. Жаботинський В. Вибрані статті з національного питання : збірка / пер. І. Клейнер, Київ : Республіканська асоціація українознавців, 1991. 136 с.
5. Жаботинський В. На хибному шляху. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gazeta.rjews.net/Lib/Jab/Feuilletons.html#linktostr264>
6. Жаботинський В. Повість моїх днів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.rjews.net/Lib/Jab/pov0.html>
7. Жаботинський В. Про мови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rjews.net/gazeta/Lib/Jab/Feuilletons.html#linktostr225>
8. Жаботинський В. Урок до ювілею Шевченка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rjews.net/gazeta/Lib/Jab/Feuilletons.html#linktostr239>
9. Жаботинський В. Фальсифікація школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gazeta.rjews.net/Lib/Jab/Feuilletons.html#linktostr206>
10. Плющ В. Соціологічні моделі соціокультурної адаптації сучасних мігрантів в іншокультурному середовищі / Плющ В. А. // Актуальні проблеми

філософії та соціології. – 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i27.930>

11. Постанова Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» від 14.04.2022 р. № 2188-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>

12. Смолій В.А. Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму / Смолій В.А., Ясь О.В. // Вісник НАН України. – 2022. – № 6. – с. 3–16.

13. Снайдер Т. 6 доказів того, що Росія планує геноцид [пер. Європейська правда] / Тімоті Снайдер. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/10/23/7149219/>

14. Якими українці бачать відносини України і Росії: результати телефонного опитування, проведеного 6-20 липня 2022 року: пресреліз. – 2022 [Електронний ресурс] / КМІС. – Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1127&page=1>

15. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948 [Electronic resource] / UN General Assembly. – Access mode: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf

16. Creswell J.W. Qualitative Inquiry & Research Design / John W. Creswell, Cheryl N. Poth. – USA: SAGE Publications, 2018. 646 p.

17. Duncan H. A Study in the Process of Assimilation / H.G. Duncan // American Sociological Society. – 1928. – Vol. 23. – p. 184-187.

18. Gurminder K. Bhambra. Colonialism and Modern Social Theory / Gurminder K. Bhambra, John Holmwood. – Polity, 2021. 272 p.

19. Hirsch W. Assimilation as Concept and as Process / Walter Hirsch // Social Forces. – 1942. – Vol. 21. – p.35-39.

20. Lemkin R. Genocide / Raphael Lemkin // American Scholar. – 1946 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.preventgenocide.org/lemkin/americanscholar1946.htm>

21. Mälksoo M. The Postcolonial Moment in Russia's War Against Ukraine / Maria Mälksoo // Journal of Genocide Research. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode: <https://doi.org/10.1080/14623528.2022.2074947>

22. Medvedev S. «He Was Bored»: Historian Alexander Etkind On Putin's Mechanisms Of Self-Destruction In Ukraine War / Sergei Medvedev, Alexander Etkind. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.rferl.org/a/putin-modern-russia-etkind-interview-ukraine/32023956.html>

23. Moses A.D. Raphael Lemkin, culture and the concept of genocide / A. Dirk Moses //. – 2010. – P. 1. – p. 19-40.

24. Park R. Assimilation / Robert E. Park, Ernest W. Burgess // Introduction to the Science of Sociology. – 1921. – P. 11. – p. 734-772.

25. Rudmin F. Catalogue of Acculturation Constructs: Descriptions of 126 Taxonomies, 1918-2003 / Floyd W. Rudmin // Migration and Acculturation. – 2009. – Vol. 8. – p. 3-73.

26. Rudmin F. Critical History of the Acculturation Psychology of Assimilation, Separation, Integration, and Marginalization / Floyd W. Rudmin // Review of General Psychology. – 2003. – Vol. 7. – p. 3-37.

27. Schorkowitz D. Shifting Forms of Continental Colonialism / Dittmar Schorkowitz, John R. Chávez, Ingo W. Schröder. – Palgrave Macmillan, 2019. 511 p.

28. Shaw M. Russia's Genocidal War in Ukraine: Radicalization and Social Destruction / Martin Shaw // Journal of Genocide Research. – 2023 [Electronic resource] – Access mode: <https://doi.org/10.1080/14623528.2023.2185372>
29. Shaw M. What is Genocide? / Martin Shaw. – Cambridge: John Wiley & Sons, 2015. 232 p.
30. Simons S. Social Assimilation / Sarah E. Simons // American Journal of Sociology. – 1901. – Vol. 6. – p.721-864.
31. Snyder T. In Russia, Will Is Placed over Reason / Timothy Snyder, Ann-Dorit Boy, Eva-Maria Schnurr. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.spiegel.de/international/world/historiker-timothy-snyder-zum-ukraine-krieg-in-russland-steht-der-wille-ueber-der-vernunft-1678197359-a-063f199f-2112-4874-abf2-cfc017b93e88>
32. Snyder T. The war in Ukraine is a colonial war / Timothy Snyder. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.newyorker.com/news/essay/the-war-in-ukraine-is-a-colonial-war>
33. Yin R. Case Study Research Design and Methods (3th ed.) / Robert K. Yin. – Thousand Oaks, CA: Sage, 2002. 282 p.
34. Young K. Fundamental Processes of Interaction / Kimball Young // An Introductory Sociology. – 1934. – P. 4. – p. 349-518.

ДОДАТОК А

	Про мови Gr=57	До ювілею Шевченка Gr=25	Фальсифікація школи Gr=61	На невірному шляху Gr=6	Діалог Gr=17	Вибрані статті з національного питання Gr=36	Звернення Президента Gr=2314; GS=166	Totals
Анексія українських територій Gr=3; GS=3	0	0	0	0	0	0	3	3
Антисемітизм російської імперії Gr=25; GS=20	0	1	4	0	14	0	6	25
Асиміляція українців Gr=7; GS=3	3	1	2	0	0	1	0	7
Боротьба українців за незалежність країни Gr=21; GS=11	0	0	0	0	0	0	21	21
Вбивство українців під час війни Gr=34; GS=1	0	0	0	0	0	0	34	34
Витіснення української мови Gr=16; GS=16	0	0	8	0	0	8	0	16
Воєнні злочини РФ Gr=62; GS=26	0	0	1	0	0	0	61	62
Геноцид українців Gr=10; GS=4	0	0	0	0	0	0	10	10
Депортація українців до Росії Gr=9; GS=4	0	0	0	0	0	0	9	9
Європейсько-американські цінності Gr=3; GS=3	0	0	0	0	0	0	3	3
Звеличення російської культури Gr=4; GS=3	0	0	2	0	0	0	2	4
Звеличення російської мови Gr=4; GS=3	0	0	1	1	0	2	0	4
Знищення української історії Gr=7; GS=7	0	0	0	0	0	0	7	7
Знищення української культури Gr=20; GS=7	9	2	4	0	0	1	4	20

Знищення української освіти Gr=2; GS=2	0	0	0	0	0	0	2	2
Знищення українців як нації Gr=13; GS=10	2	2	1	0	0	1	7	13
Інтеграція України до ЄС Gr=14; GS=4	0	0	0	0	0	0	14	14
Міжнародні відносини України під час війни Gr=156; GS=18	0	0	0	0	0	0	156	156
Народні рухи у Російській імперії Gr=14; GS=12	0	0	11	0	0	2	1	14
Національна ідентифікація Gr=29; GS=8	15	13	0	0	0	0	1	29
Незалежність України Gr=12; GS=10	0	0	0	0	0	0	12	12
Нечесна політика росії на міжнародній арені Gr=11; GS=3	0	0	0	0	0	0	11	11
Окупація українських територій Gr=7; GS=4	0	0	0	0	0	0	7	7
Порівняння історичних подій Gr=22; GS=4	0	0	0	0	0	0	22	22
Порушення росією прав людини Gr=2; GS=2	0	0	0	0	0	0	2	2
Присвоєння росією української історії Gr=1; GS=1	0	0	0	0	0	0	1	1
Приховування правдивої інформації у росії Gr=6; GS=4	0	0	3	0	0	0	3	6
Продовольча криза Gr=33; GS=7	0	0	0	0	0	0	33	33
Пропаганда росії Gr=18; GS=10	0	1	2	0	0	0	15	18
Протистояння демократії та тиранії Gr=6; GS=4	0	0	0	0	0	0	6	6

Псевдореферендуми на окупованих територіях Gr=7; GS=1	0	0	0	0	0	0	7	7
Рашизм Gr=2; GS=1	0	0	0	0	0	0	2	2
Риторика щодо братських народів Gr=5; GS=5	0	0	0	0	0	2	3	5
Російська риторика щодо інших народностей Gr=12; GS=6	4	1	4	0	2	1	0	12
Російська тиранія Gr=13; GS=7	0	0	2	0	0	0	11	13
Російський авторитаризм Gr=7; GS=4	0	0	2	0	0	0	5	7
Російський шантаж Gr=14; GS=4	0	0	0	0	0	0	14	14
Російські імперіалістичні амбіції Gr=15; GS=12	0	0	0	0	0	2	13	15
росія держава-спонсор тероризму Gr=79; GS=19	0	0	0	0	0	0	79	79
Русифікація Gr=25; GS=6	10	3	8	0	0	3	1	25
РФ - загроза для демократії Gr=24; GS=14	0	0	0	0	0	0	24	24
Самознищення росії Gr=13; GS=8	0	0	0	0	0	0	13	13
Створення єдиної "руської" нації Gr=16; GS=3	11	1	2	0	0	2	0	16
Територіальна цілісність України Gr=8; GS=5	0	0	0	0	0	1	5	6
Українська нація Gr=61; GS=36	5	9	13	0	1	9	23	60
Українська риторика щодо інших народностей Gr=3; GS=4	0	0	0	0	0	0	3	3
Українсько-єврейські стосунки Gr=9; GS=5	0	0	1	5	0	0	3	9
Totals	59	34	71	6	17	35	659	881